

Кирило і Мефодій

їх роль в упорядкуванні та розвитку слов'янської писемності

Святі рівноапостольні Кирило і Мефодій
Барельєф

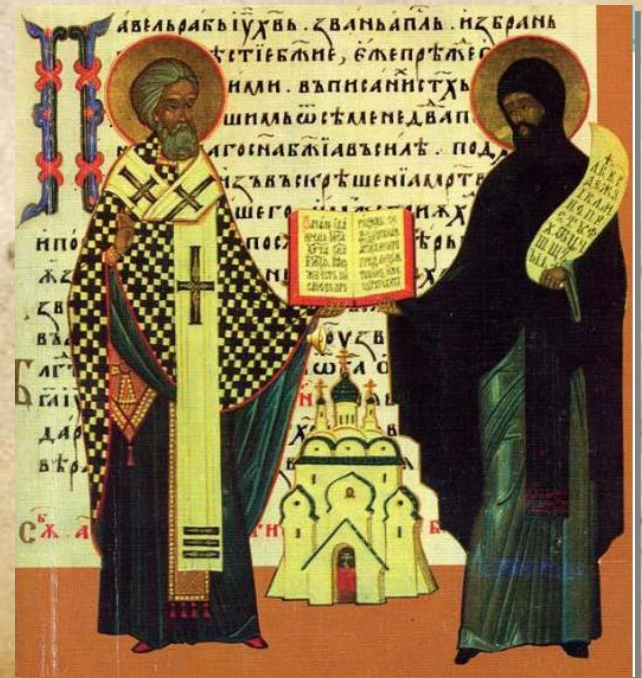
Підготували:
Вікторія Вигівська, Тетяна Омельченко

У період активного культурного і торговельного спілкування південних та східних слов'ян з Візантією, а західних слов'ян з латиномовними західними країнами слов'янські народи почали використовувати для свого письма літери грецької та латинської абеток. Упорядкованої, сталої абетки у них не було. Князь Ростислав, що очолював Велико-Моравське князівство, звернувся до візантійського імператора Михаїла з проханням: прислати вчителів, які знають слов'янську мову, щоб його народові переклали Святе Письмо.

Кчителями Слова Божого були прислані брати Кирило (826-869) та Мефодій (815-885), родом із македонського міста Солунь (тепер м. Салоніки). Мати їх була грекинею, батько – болгариним. Брати не лише добре знали слов'янську мову але й мали певні успіхи у дипломатичній та місіонерській діяльності.

тарший брат **Мефодій**
(до прийняття чернецтва –
Михаїл) деякий час

служив воєводою в Македонії.

Пізніше він став ченцем, а згодом
– ігуменом монастиря Поліхрон на
березі Мармурового моря.

Молодший – **Кирило** (до прийняття чернецтва – Костянтин) – перебував при дворі візантійського імператора та під керівництвом патріарха Фотія тривалий час вивчав богослов'я й “еллінські художества”, оволодів багатьма іноземними мовами. Будучи призначений бібліотекарем патріаршої бібліотеки при соборі св.Софії, він одночасно викладав у вищому навчальному закладі філософію, за що отримав прізвисько Філософ.

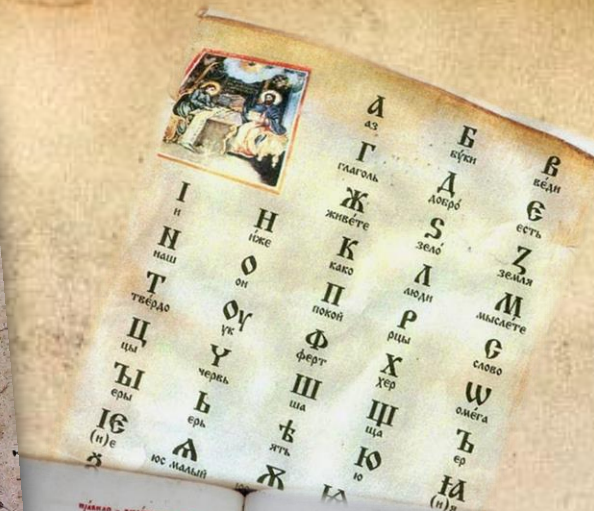

У IX ст. (863 р.) Кирило уклав для моравів слов'янську абетку. Разом із братом Мефодієм, переклавши з грецької мови на слов'янську (південно-македонський солунський діалект) книги: Євангеліє, Апостол, Літургія, Служебник, фрагменти Псалтиря і Требника, вони стали проводити богослужіння національною мовою. Через деякий час у містах і селищах Моравії почали створювати школи з вивчення рідної мови, відкривати переписувальні майстерні в монастирях.

А о наших днів не дійшло жодного тогочасного слов'янського рукопису – ні виготовлено під безпосереднім керівництвом Кирила та Мефодія, ні перекладеного і переписаного їх учнями (Іоанном Гораздом та ін.). Творами Кирила учені вважають «Азбучну молитву», «Пролог до Євангелія» та ін. Мефодія називають автором гімну на честь Дмитра Солунського.

Святі Кирило і Мефодій переводять церковні книги на слов'янську мову. Мініатюра Радзивілівського літопису

Млідна праця Кирила і Мефодія викликала негативну реакцію з боку німецьких католицьких священиків. Вони наполягли, щоби “солунські брати” покинули Моравію. Кирило і Мефодій вирушили до Риму, де невдовзі Кирило захворів і 14 лютого 869 р. помер. Мефодій, через деякий час, отримавши в Римі сан архієпископа Моравії та Паннонії, повернувся у м. Велеград, де знову почав активно займатися просвітництвом. Після смерті брата Кирила Мефодій продовжував своє місіонерство в Моравії ще протягом 16 років – аж до своєї смерті; він помер 6 квітня 885 р.

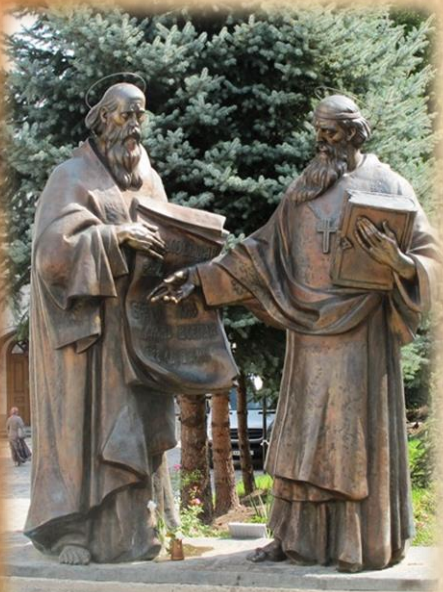

Роль Кирила і Мефодія в упорядкуванні та розвитку слов'янської писемності:

- по-перше, Кирило у 863 році розробив першу впорядковану слов'янську азбуку і цим поклав початок розвитку слов'янської письменності;
- по-друге, Кирило і Мефодій переклали з грецької мови багато книг, що стало початком формування старослов'янської літературної мови;
- по-третє, Кирило і Мефодій протягом багатьох років провели серед західних і північних слов'ян і сприяли поширенню грамотності серед цих народів;
- Крім того, Кирило і Мефодій вели безперервну боротьбу проти спроб німецько-католицького духовенства заборонити слов'янські книги.

*Києво-Печерська
лавра*

Мукачево

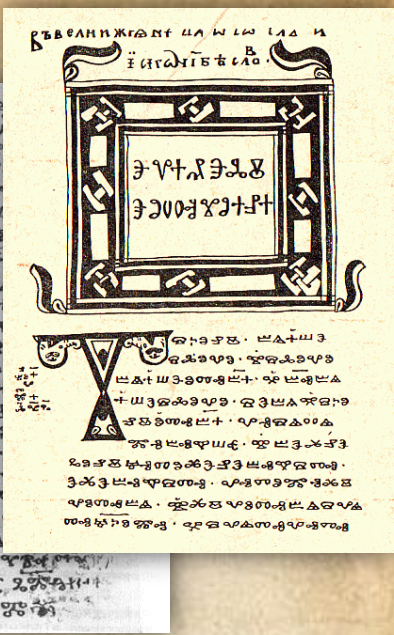
 права, якій присвятили своє життя Кирило і Мефодій, була не даремною. І найкращий доказ цього – вдячність нащадків:

- ім'я Кирила і Мефодія носила перша українська політична партія в Києві – Кирило-Мефодіївське братство;
- Кирилу та Мефодію встановлені пам'ятники у багатьох містах України і світу (Мукачево, Київ та ін.);
- в Ужгороді на їхню честь названо один із центральних майданів міста, на якому зведено Хрестовоздвиженський собор;
- На честь братів названо астероїд 2609 Кирило-Мефодій;
- та багато іншого.

*Майдан Кирила і Мефодія
в Ужгороді*

Характеристика кирилиці та глаголиці

СКО НН БЪ СЛОВО
НСЛОВОВЪ ОТЪ
БЪ НБЪ БЪ
СЛОВОѢ СЕ БЪ
НСКО ННОУ
БЪ НТЪ МЪ ВСА БЪ
ШАѢ НБЪ ЗНЕ ГОНН
УБТО ЖЕНЪ БЪ ІСТЪ
НЖЕ БЪ ІСТЪ БЪ ІСТЪ
МЪ ЖНВОТЪ БЪ Н

ЖНВОТЪ БЪ БЪ БЪ БЪ
УЛОВЪ КОМЪ БЪ НБЪ
ТЪ БЪ БЪ БЪ БЪ БЪ
ТЪ БЪ АНТЪ МАНГО
НЕОБАТЪ БЪ ІСТЪ
УЛЪ КЪ ПОСЪ ЛАНЪ
ОТЪ БЪ АНМАНМОУ
НОАНЪ БЪ ТЪ ПОНДЕ
БЪ ІСТЪ БЪ ДЪ ТЕЛЬ
СТВО ДАСЪ БЪ ДЪ ТЪ

тановлення слов'янської писемності було нелегким. Проблема ускладнюється тим, що на зорі слов'янської писемності існували два алфавіти, дуже різні за своїм характером – **кирилиця і глаголиця**, котрі графічно відрізняються одна від іншої, але мають певні аналогії в зображенні та назві букв, однаковий порядок розташування літер, що свідчить про сильний вплив однієї азбуки на іншу.

А-Ѧ. Б-Ш. В-Ѹ. Г-Ѻ. Д-Ѽ. Е-Э.
Ж-Ѽ. З-Ѽ. И-Ѽ. І-Ѽ. К-Ѽ. Л-Ѽ.
М-Ѽ. Н-Ѽ. О-Ѽ. П-Ѽ. Р-Ѽ. С-Ѽ.
Т-Ѽ. У-Ѽ. Ф-Ѽ. Х-Ѽ. Ц-Ѽ. Ч-Ѽ.
Ш-Ш. Щ-Ѽ. Ъ-Ѽ. Ь-Ѽ. Ы-Ѽ. Ѽ. Ѽ. Ѽ. Ѽ.
Ѽ-Ѽ. Ю-Ѽ. Я-Ѽ. Ѽ-Ѽ.

*Слов'янські абетки (зліва направо) –
кирилиця та глаголиця*

КИРИЛИЦЯ – одна з найдавніших систем слов'янського письма, що відома за книжковими пам'ятками XI ст., її азбука складається з 43 літер, у тому числі з 24 грецьких і 19 оригінальних слов'янських. Графіка кириличної азбуки була близькою грецькому та візантійському алфавітові. Накреслення її літер в подальшому стали графічною основою сучасної української, болгарської, російської, білоруської писемності.

А	Б	В	Г	Д	Є	Ж	З	З
аз	буки	віді	глаголь	добро	єсть	живіте	зіло	земля
А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	ДЗ	З
Н	І	К	Л	М	Н	О	П	Р
іже	і	како	люди	мисліте	наш	он	покой	ірци
і	і	К	Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч		
слово	твердо	ук	ферт	хір	от	ци	черв	
С	Т	У	Ф	Х	О	Ц	Ч	
Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь	Ѣ	Ю	Я	
ша	ща	йор	йори	йорик	ять	ю	я	
Ш	Щ	Ъ	И	Ь	І	Ю	Я	
Є	А	Н	Ж	І	З	Ѹ	Ѳ	Ѵ
с	юс	юс	юс	ксі	псі	фіта	іжиця	
є	Ен	Єн	Он	іо	кс	пс	ф	і.в

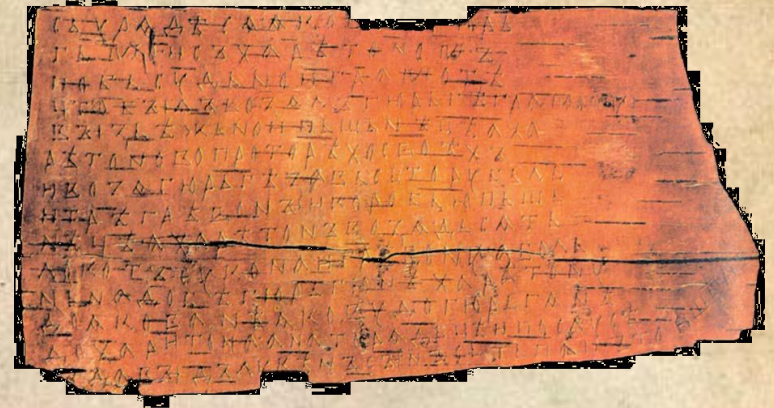
Киникнення кирилиці :

- 1) кирилицю уклав Кирило з братом Мефодієм;
- 2) кирилицю створив хтось з учнів солунських братів, найімовірніше, Климент Охридський, назвав її так на честь свого учителя Св. Кирила;
- 3) кирилиця виникла задовго до Кирила на основі грецької азбуки.

На початку X ст. болгарський письменник **Чорноризець Храбр** у своєму творі «**Про письмена**» зробив першу спробу встановити етапи виникнення і розвитку слов'янської писемності:

- «Поки слов'яни були язичниками, вони не мали книг, а для лічби та ворожінь користувалися чертами і резами (тобто зарубками та різними позначками);
- коли ж вони стали християнами, то крім свого письма почали користуватися латинськими і грецькими літерами, і так писали ними довгі роки без упорядкування;
- **потім Бог послав слов'янам Кирила, який винайшов для них азбуку».**

Дощечка з текстом, написаним глаголицею

Довгий час вчені гадали, що це була кирилиця, але зараз більшість дослідників вважають, що Кирило винайшов глаголицю, написання букв в якій принципово відрізняється від кирилиці.

ГЛАГОЛИЦЯ – одна з двох слов'янських абеток. Назва походить від старослов'янського «глаголь» – слово, мова. Майже повністю збігаючись з кирилицею за алфавітним складом, розташуванням і звуковим значенням літер, глаголиця різко відрізнялася від неї формою букв. Азбука глаголиці складалася з 39 літер, які мали дуже складне накреслення у вигляді кружечків і петельок, з'єднаних між собою. Незважаючи на графічну складність літер глаголиці, вона тривалий час вживалася в деяких південнослов'янських країнах.

†	𐌱	𐌶	𐌸	𐌺	𐌻	𐌾	𐌿	𐌽	𐌿
a	b	v	g	d	e	ž	z	z	ī
𐌹	𐌺	𐌻	𐌼	𐌽	𐌾	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿
i	ǫ	k	l	m	n	o	p	r	s
𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿
t	u	f	ch	ō	št	c	č	š	ъ
𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿	𐌿
y	ь	ě	ju	ę	ę	ję	ję	f	ŷ

Днозначно довести походження «глаголиці» з іншого алфавіту так і не вдалося. Дослідники вважають, що глаголиця з'явилася не еволюційним шляхом, а була створена кимось з освічених людей як штучна система знаків, пристосованих до фонетичного письма. Найімовірніше, це був Кирило, який винайшов глаголицю для слов'ян Моравії та Паннонії, де разом зі своїм братом Мефодієм запроваджували церковні відправи слов'янською мовою.

Поширення у східних слов'ян набула **кирилиця** і згодом витиснула глаголицю, як більш проста й зручна азбука, що, ймовірно, еволюціонувала з грецької протягом довгого часу та була остаточно закріплена в кінці IX ст. учнем Кирила в Болгарії.

Протягом історії кирилиці мінявся тип письма.

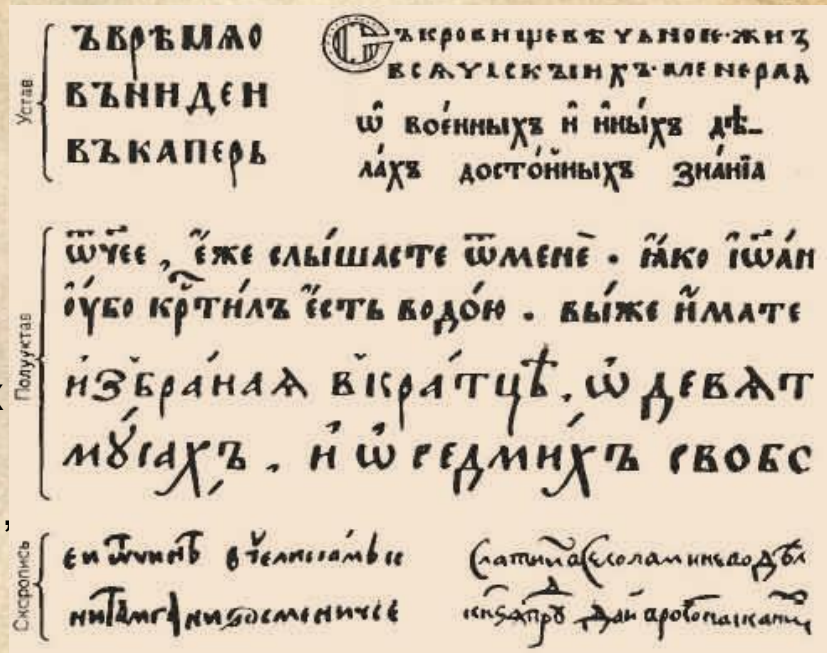
Першим з'явився *устав*.

З 14 ст. поширився *півустав*. Поява півуставу була зумовлена прискоренням процесу писання, оскільки потреба в книгах та ін. текстах збільшувалася.

Зростання попиту на писемну продукцію, особливо в ділових паперах, вимагало пришвидшення темпу писання, що призвело до виникнення в кін. 14 ст. *скоропису*.

Із скоропису розвинувся курсив – сучасне ручне письмо з пов'язаними буквами.

В 14 ст. з'явилася і орнаментальна в'язь у заголовках.

Півуставне письмо лягло в основу кириличних друкарських шрифтів. У сучасному світі більше 70-ти національних мов побудовано на кириличній абетці.

КИРИЛИЧНЕ КНИГОДРУКУВАННЯ друкування книг з текстом, набраним кирилицею. Перший кириличний друкарський шрифт створений 1491 р. для краківської друкарні Швайпольта Фіоля. Перші книжки, надруковані кирилицею – Часослов і Осмогласник (Октоїх). Тим самим шрифтом надруковані Тріодь Пісна (в жодному з її примірників немає вихідних даних) і Тріодь Цвітна (сторінка з позначенням прізвища Фіоля збереглася лише у примірнику, який не так давно виявлено в трансільванському місті Брашові).

Українським кириличним першодруком вважається «Апостол», надрукований у 1574 р. Іваном Федоровим у Львові історично започаткував розвиток друкарства в Україні.

Апостол, 1574 р.

ГЛАГОЛИЧНЕ КНИГОДРУКУВАННЯ виготовлення слов'янської друкованої книги з текстом, відтвореним глаголицею (глаголичним шрифтом). Існувало в XV–XX ст. переважно в Хорватії, а також у Венеції, Римі, в кількох містах Німеччини (для Словенії). Найдавніші друки – «Міссал» 1483 р., «Бревіарій» бл. 1491 р. та ін.

Кикористані джерела:

▪ **Брайчевський М.** Походження слов'янської писемності / М. Брайчевський. - К., 1998. - 154 с.

▪ **Ісаєвич Я.** Українське криговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.

▪ **Історія української культури** : у 5 т. / ред. Б. Є. Патон. - К. : Наукова думка. - 2001. Т. 1 : Історія культури давнього населення України / ред. П. П. Толочко. - 1136 с.

▪ **Ковальчук Г. І.** Рукописні книги та стародруки : навч. посіб. / Г. І. Ковальчук. – К., 2011. – 100 с.

▪ **Овчінніков В.** Історія книги: еволюція книжкової структури : навч. посіб. / В. Овчінніков. – Львів : Світ, 2005. – 420 с.

▪ **Огієнко І. І.** Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с. – («Пам'ятки історичної думки України»).

▪ **Українська мова** : енциклопедія / ред. кол. : В. М. Русанівський [та ін.]. – 3-є вид., зі змінами і доп. - К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. -- 856 с : іл.

▪ **Чорній В.** Брайчевський М. Походження слов'янської писемності / Володимир Чорній // Проблеми слов'янознавства. – 2004. – Вип. 54. – С. 229-232. – Рец. на кн.: Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. 2-ге вид. – Київ : КМ Академія, 2002. – 154 с.

